

ELS CONDICIONANTS ÈTICS DE LA COMUNICACIÓ

ENRIC MARÍN I OTTO

La reflexió sobre els diferents aspectes de la relació ètica i comunicació obre immediatament una quantitat impressionant d'interrogants. Interrogants sovint alimentats per prejudicis ideològics i/o morals. I, potser, és inevitable. Al cap i a la fi, la relativitat de l'objectivitat és una de les característiques del treball científic en el camp de l'anàlisi de la societat.

En plantejar el binomi ètica i comunicació es poden assajar diverses perspectives i diferents registres. Sense cap mena de pretensió d'exhaustivitat, em proposo avançar dues línies argumentals que ajudin a emmarcar la discussió. Discussió que amb el pas del temps guanyarà en presència pública fins a situar-se en el nucli del debat polític: la redefinició de la democràcia moderna passa per la definició dels models de la comunicació pública; és a dir, per la definició de la relació entre l'esfera econòmica, l'esfera política i l'esfera de la comunicació social.

La primera línia de reflexió que proposo fa referència als condicionants «industrials». El primer que cal considerar quan es tracta la qüestió de l'eticitat de la comunicació pública és la dimensió industrial del sistema de comunicació col·lectiva. És del tot evident que la comunicació ha esdevingut una de les indústries punta a la nostra societat. Es tracta d'una branca productiva directament vinculada a les tecnologies de renovació més accelerada. També és el sector del sistema econòmic que té una relació més directa sobre el sistema polític, donada la seva incidència sobre la definició i modificació de l'opinió pública.

Crec que cal partir del fet apuntat al paràgraf anterior per tal d'enfocar adequadament el tema de l'eticitat de la comunicació a la nostra societat. Des d'aquesta perspectiva, és absurd limitar l'anàlisi a les motivacions, les conviccions o la voluntat dels professionals. Tan o més important és veure quines són les regles de funcionament del sistema industrial (les seves motivacions i les relacions de poder observables en el seu si) i la interrelació entre el sistema informatiu i el sistema polític. És a dir: quines són les

condicions concretes de producció del sistema informatiu-comunicatiu, i quines les possibilitats d'intervencionisme del sistema polític.

La segona línia de reflexió fa referència a la pròpia relativitat històrica dels conceptes ètica, moral o llibertat d'expressió. En els dos darrers segles l'evolució social ha estat progressivament condicionada per l'evolució espectacular dels mitjans de comunicació col·lectiva. Fruit, en part, d'aquest creixent protagonisme social dels mitjans ha estat una mutació radical de les relacions socials i polítiques, de les concepcions morals i també, del sentit polític de la reivindicació genèrica de la llibertat d'expressió. La mateixa codificació de les esferes pública i privada està en crisi, alhora que guanyen presència social les nocions d'espai íntim i espai comunitari. Fixem-nos, a tall d'exemple, en la qüestió de la llibertat d'expressió en tant que noció bàsica de tota aproximació a l'anàlisi ètica de la comunicació.

La reivindicació de la llibertat d'expressió, d'informació o de comunicació fou en els seus orígens un aspecte nuclear de la lluita antiabsolutista. Significava defensar la societat civil contra el monopoli polític propi de la monarquia absoluta. Avui, en canvi, la seva invocació genèrica pot servir perfectament de coartada per a pràctiques oligopòliques. En nom de la llibertat d'expressió es pot combatre tot intent d'establir sistemes de control social democràtic sobre el sistema de comunicació de masses.

Convé insistir: la llibertat d'expressió i el dret a la informació no són valors absoluts, de fet, els valors absoluts només tenen sentit en el pensament religiós. Quan els valors socials (morals, polítics, econòmics, culturals) són concebuts com absoluts es giren en contra d'ells mateixos. Els valors socials absoluts són a la base de totes les tiranies. I en aquest sentit, l'acció del periodista, com la de qualsevol altre professional, té límits, marges. Tota activitat professional requereix normes o codis deontològics. La qüestió és, doncs, qui els defineix i qui els imposa.

La discussió i aprovació pel Col·legi de Periodistes de Catalunya d'un *Codi deontològic* ha posat en evidència els termes del debat. En relació al *Codi deontològic*, s'han expressat veus autoritzades manifestant que la seva formulació és, objectivament, una autolimitació de la llibertat d'expressió difícilment justificable. D'altres han manifestat el seu escepticisme, en considerar que es tracta d'una iniciativa inútil en no arbitrar-se cap mecanisme que efectivament pugui garantir-ne l'observació. Estic més d'acord amb els segons que amb els primers. Però no és una iniciativa inútil. Es tracta més aviat d'un primer pas, modest probablement, en la redefinició i consolidació d'una cultura informativa sòlidament democràtica. De moment, només serà efectiu com a referent sense força jurídica i/o coercitiva, però amb legitimitat moral.

En la meua opinió, avui són dos els obstacles més importants en l'exercici de la llibertat d'expressió subjecta a procediments èticament satisfactoris:

- La contradicció (eventualment inevitable) entre els requeriments de la indústria (prioritat en la lluita per l'audiència, el mercat) i els d'una informació objectiva, serena, reflexiva.

- La insuficient autonomia de funcionament entre el sistema polític i el sistema informatiu. Un aspecte evident (no l'únic, evidentment) d'aquesta disfunció és la confusió conceptual entre *públic* i *estatal* i/o *governamental*.

Vull acabar la meua intervenció apuntant la idea que el protagonisme social del sistema informatiu obre la possibilitat i la necessitat de tornar a repensar la democràcia, per tal d'assajar fórmules que permetin el seu aprofundiment. L'estancament democràtic és el vestíbul de la regressió política.